

MASARYK  
UNIVERSITY  
CONVERSATIONS

# Idea univerzity z české perspektivy

Rozhovory s Jiřím Hanušem

# The idea of a university from a Czech perspective

Conversations with Jiří Hanuš



This book is dedicated to the memory of **Professor Jan Sokol** (18 April 1936 – 16 February 2021), philosopher, anthropologist, translator, politician and outstanding university teacher. The interview “A specific part of local culture” was one of the last the author was to give.

Kniha je věnována památce **profesora Jana Sokola** (18. dubna 1936 – 16. února 2021), filozofa, antropologa, překladatele, politika a vynikajícího vysokoškolského učitele. Rozhovor „Specifická součást místní kultury“ patří k posledním, které autor poskytl.

SCIENTIA  
EST  
POTENTIA

**MASARYK**  
**UNIVERSITY**  
CONVERSATIONS  
VOL. 1

Jiří Hanuš (Ed.)

Masarykova univerzita  
Brno 2021

IDEA UNIVERZITY  
Z ČESKÉ PERSPEKTIVY

ROZHOVORY  
S JIŘÍM HANUŠEM

THE IDEA OF A UNIVERSITY  
FROM A CZECH PERSPECTIVE

CONVERSATIONS  
WITH JIŘÍ HANUŠ

Citace / Citation:

Stanislav Balík, Petr Dvořák, Petr Fiala, et al.,  
HANUŠ, Jiří, ed. *Idea univerzity z české perspektivy*  
*/ The Idea of a University from a Czech Perspective:*  
*Rozhovory s Jiřím Hanušem / Conversations*  
*with Jiří Hanuš*. Brno: Masarykova univerzita,  
2021, 213 s. Masaryk University Conversation,  
Vol. 1. ISBN 978-80-210-9762-9.

CC BY-NC-ND 4.0

Creative Commons Attribution-  
-NonCommercial-NoDerivatives 4.0



© 2021 Masarykova univerzita  
© 2021 Texts by Stanislav Balík, Petr Dvořák,  
Petr Fiala, Pavel Floss, Petr Horák, Jakub Jirsa,  
Jiří Lach, Jiří Macháček, Tomáš Machula,  
Dominik Munzar, Ivana Noble, Jan Sokol,  
Daniel Soukup, Kateřina Šimáčková  
© 2021 Edited by Jiří Hanuš  
© 2021 Translated by Graeme Dibble  
© 2021 Layout by Jakub Konvica

ISBN 978-80-210-9763-6 (online ; pdf)  
ISBN 978-80-210-9762-9 (váz.)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9763-2021>

# ZÁKLADNÍ VÝZKUM MÁ OBJEKTIVIZUJÍCÍ CHARAKTER

## BASIC RESEARCH IS OBJECTIVIZING IN CHARACTER

---

**prof. PhDr. Pavel Floss** (\*1940) He studied history and Czech at Charles University in Prague, where he was awarded a doctorate in philosophy in 1972. From 1962 to 1980 he worked as a Comenius specialist at the Comenius museums in Přerov and Uherský Brod, where he established and edited the journal *Studia Comeniana et historica* and organized international Comenius-themed conferences. Since 1990 he has mainly taught medieval, renaissance and modern history as well as postmodern philosophy at the Department of Philosophy at Palacký University in Olomouc, and later also at the Department of Philosophy and Social Sciences at Hradec Králové University. He has written dozens of specialist studies on Comenius and philosophy, and almost twenty independent publications, including *Comenius und Descartes* (In: *Zeitschrift für philosophische Forschung*. Frankfurt am Main 1972), *La Metamorphosi di uno spirito inquieto. Comenio alla luce della sua concezione filosofica* (In: *Comenio sconosciuto*. Cosenza 1984), *Od počátků novověku ke konci milénia* (From the Start of the Modern Age to the End of the Millennium, Brno 1998), *Cesty evropského myšlení I: Architekti křesťanského středověkého vědění* (Journeys in European Thought I: The Architects of Christian Medieval Knowledge, Prague 2004), *Meditace na rozhraní epoch* (Meditation at the Borders of Epochs, Brno 2012), *The Philosophy of Nicholas of Cusa: An introduction to his thinking* (Basel 2020).

---

**prof. PhDr. Pavel Floss** (\*1940) Studoval historii a češtinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde roku 1972 získal doktorát z filozofie. V letech 1962–1980 působil jako komeniolog v Komenského muzeích v Přerově a v Uherském Brodě, kde založil a redigoval časopis *Studia Comeniana et historica* a organizoval mezinárodní komeniologická kolokvia. Od roku 1990 vyučoval především dějiny středověké, renesanční, novověké a také postmoderní filozofie na Katedře filozofie Univerzity Palackého v Olomouci a později i na Katedře filozofie a společenských věd Univerzity Hradec Králové. Je autorem několika desítek odborných studií z oblasti komeniologie a filozofie a téměř dvou desítek samostatných publikací, výběrově: *Comenius und Descartes* (in: *Zeitschrift für philosophische Forschung*, Frankfurt am Main 1972), *La Metamorphosi di uno spirito inquieto. Comenio alla luce della sua concezione filosofica* (in: *Comenio sconosciuto* Cosenza 1984), *Od počátků novověku ke konci milénia* (Brno 1998), *Cesty evropského myšlení I: Architekti křesťanského středověkého vědění* (Praha 2004), *Meditace na rozhraní epoch* (Brno 2012), *The philosophy of Nicholas of Cusa: An introduction into his thinking* (Basel 2020).

**Universities originated in the Middle Ages but were also subsequently established during the Early Modern Age and more modern times. The most recent substantial expansion in the Czech Republic and other Central European countries was in the 1990s. Is there some kind of continuity within the idea of a university that transcends the centuries and which universities can continue to refer to?**

The thing which has transcended the centuries and which universities can refer to today is the word 'university' itself. When universities were established in the Middle Ages (and they were one of the greatest contributions to civilization during this period of European history), they were supposed to transfer and develop knowledge about the entirety of reality (i.e. the universe), and they were to cultivate people's abilities (*facultates*) to allow them to understand the universe. For several centuries there existed four faculties, where the arts faculty (later the philosophical faculty) cultivated knowledge of the so-called natural world (principally through the seven free arts); the medical and law faculties prepared their pupils for dealing with specific issues regarding people's positions within this natural world, which related to the health of the human individual in society, or coping with the ills of the individual as well as society. The theological faculty, which educated the most powerful social stratum – the priesthood – cultivated knowledge about the so-called supernatural sphere of reality, based on the divine revelation of truth. Even though the medieval structure of the university began to change at the start of the Modern Age, and even though there are dozens of faculties in universities today, universities

should continue to fulfil their universal educating function. I don't deny that today, when knowledge and education are becoming increasingly specialized, such a requirement is more difficult to implement than when universities were first established, but that makes it all the more important if we don't want our universities to produce *Fachidioten*, as Max Weber termed them at the start of the twentieth century. I'll return to other aspects of this issue in my answers to some of the other questions.

**The concepts of autonomy, independence and legal capacity are linked to medieval universities. In what context do you understand these expressions today and where do you see the greatest problems in these areas in Central Europe (state influence, media pressure, the market and modern ideologies, etc.)?**

To answer your question I would refer to Konrad Liessmann's warning that in today's increasingly commercialized and capitalist society, our educational institutes (including universities) are not producing education, but rather the opposite. As part of the legacy of our world-renowned thinker, the *Teacher of the Nations* J. A. Comenius (In 2020 we commemorated the 350<sup>th</sup> anniversary of his death!), we should not forget that he understood raising and educating people as a formative process. Schools were not there just for the absorption of knowledge and merely prepare the individual for a profession, rather they were to provide them (albeit in stages according to the type of school) with the intellectual weaponry for a well-founded orientation in reality experienced in its entirety, and also to educate them morally and spiritually (which for Comenius meant a religious education).

**První univerzity vznikly ve středověku, ale jejich síť se následně zhušťovala v průběhu raného novověku i moderních dějin. Ostatně, poslední velká zakládání v České republice a v dalších středoevropských zemích proběhla v devadesátých letech minulého století. Existuje v rámci univerzitních idejí něco kontinuitního, co překonává staletí a na co se mohou univerzity neustále odkazovat?**

To, co překonává staletí a na co se mohou univerzity i v současnosti odkazovat, manifestuje samotné slovo „univerzita“. Když univerzity ve středověku vznikaly (a staly se jedním z největších civilizačních přínosů tohoto období evropských dějin), měly rozvíjet vědění o celku skutečnosti (*universum*) a vzdělávat lidské schopnosti (*facultates*), které nám při poznávání univerza pomáhají.

Po dlouhá staletí se vzdělání realizovalo na čtyřech fakultách, kde fakulta artistická (později filozofická) pěstovala vědění o tzv. přirozeném světě (především prostřednictvím tzv. sedmi svobodných umění). Fakulty lékařská a právnická připravovaly své adepty k řešení specifických problémů postavení člověka v onom přirozeném světě – šlo o péči o zdravý lidského jedince i společnosti, respektive zvládnání neduhů lidského individua i dobové society. Teologická fakulta, vzdělávající tehdy mocný společenský stav – kněžstvo, pěstovala vědění o tzv. nadpřirozené sféře reality, opírající se o Bohem zjevené pravdy.

I když se začala středověká struktura univerzity od počátků novověku měnit a až v současné době existují na univerzitách desítky fakult, měly by univerzity i nadále plnit svou univerzálně vzdělávací funkci. Nepopírám, že v současné době, směřující v oblasti vědění i vzdělávání ke stále větší specializaci, je takový požadavek obtížněji

realizovatelný než v časech, kdy univerzity vznikaly, ale je právě o to zásadnější, nechceme-li na našich vysokých školách – jak to nazval již počátkem dvacátého století Max Weber – vychovávat „fachidioty“ (*Fachidioten*).

**Se středověkými univerzitami jsou spojeny pojmy autonomie, samostatnost a svéprávnost. V jakém kontextu chápete tyto výrazy dnes a jaké v těchto oblastech v rámci středoevropského prostoru vidíte největší problémy?**

Jako motto mé odpovědi na tuto Vaši otázku uvedl bych varování Konrada Liessmanna, že v současné stále více komercializované a kapitalizované společnosti produkují naše školské instituce (a s nimi samozřejmě i univerzity) nikoliv vzdělanost, ale spíše její opak. Jakožto dědicové našeho nejsvětovějšího myslitele, *Učitele národů* J. A. Komenského (v roce 2020 jsme si připomenuli 350. výročí jeho smrti!), bychom neměli zapomínat, že tento věhlasný učenec chápal výchovu a vzdělávání lidské bytosti jako proces jejího utváření. Školy nemají sloužit jen k osvojování si vědomostí a člověka nemají připravovat jen k výkonu nějakého zaměstnání, ale mají mu poskytnout (byť odstupňované podle typu škol) ideovou výzbroj k fundované orientaci v celku prožívané skutečnosti a vzdělávat jej zároveň i mravně a spirituálně (což v Komenského pojetí znamenalo především nábožensky). Význam celostního vzdělávání lidské bytosti u Komenského pochopil i T. G. Masaryk a snažil se v těchto intencích působit na vytváření konceptu školství a vzdělávání první republiky.

Akademická obec by neměla být nástrojem stále pokračujícího zužování



The significance placed by Comenius on the holistic education of the individual was also understood by T. G. Masaryk, who attempted to put these ideas into practice in his concept of education in the First Republic. As was highlighted by Liessmann, the academic community should not be an instrument for the continued reduction of the 'space' for education as this process only focuses on an individual's worth in the labour market and is thus merely a quantitative indicator of human capital. It was certainly positive when in 2012 the Czech academic community resisted the proposal to 'improve' tertiary education, which meant that university graduates were supposed to leave with the necessary qualifications to satisfy all of the demands set out by employers and thereby be competitive in the labour market. It is also significant that this proposal also attempted to restrict the autonomy of universities, arguing that they were ineffective and closed off when it came to addressing the requirements of employers and the public. In place of the academic senates, whose function would become merely advisory, unelected university councils appointed by the government were to have a key role.

Education, especially the university format of higher education, should not be there solely to satisfy the plans of managers and the captains of modern industry (behind whom stand the ever-more powerful oligarchs), instead it has to be for the cultivation of individuals who, as will be seen increasingly ominously in the future (if it is not to be thwarted), have their own worth and dignity that transcends the needs of technological and economic development.

When asking about the nature of the factors influencing the management of universities and the structure of education, then unfortunately it is often

not only about influence but about massive interference and efforts at manipulation, which from the four factors listed come mainly from the market. However, according to one of the most prominent sociologists and social theorists, Niklas Luhmann, based on his systems theory, such a thing should not happen because order (*Ordnung*) in society is not hierarchical in character (as it was in pre-modern society). Instead it is functionally segregated and consists of a growing number of closed, autonomous, self-creating and self-regulating subsystems (*Teilsystem*), governed by a specific binary code – such as economics, science, the health system, law, education subsystems, the media, etc. The principles by which they work cannot be transferred to other systems, and if there were some fundamental interference, it would threaten how that subsystem operated. However, practice has shown that Luhmann's concept is a Platonic vision of a perfect state rather than a picture of social reality. In his influential work, *The Postmodern Condition*, the apostle of postmodern philosophy, J.-F. Lyotard, stated that science and education had been mercantiled in post-industrial society and their function was essentially that of a commodity. And so today it is principally the market (and certain media in its service) which is aggressively trying to inundate and engulf all spheres of society and life, which the German philosopher Otfried Höffe aptly described as the 'marketization' of all attainable reality.

If pluralism is the foundation of democracy, then we should systematically strive to preserve the autonomy of the individual independent spheres of societal life. For the functioning of the university sphere this means that quantitative and profit indicators should not be the most

„prostoru“ vzdělání, na něž poukazuje Liessmann, neboť tento proces zohledňuje jen uplatnění se člověka na trhu práce, takže nakonec jde jen o kvantitativní ukazatele lidského kapitálu. Je jistě pozitivní, že česká akademická obec se v roce 2012 postavila proti návrhu na tzv. zkvalitnění terciární sféry vzdělávání, což by však v reálu znamenalo, že absolventi vysokých škol mají být zformováni tak, aby splňovali všechny nároky zaměstnavatelů na různých úrovních své působnosti a obstáli tak v konkurenci na pracovním trhu. Signifikantní je, že se v tomto návrhu počítalo i s omezením autonomie vysokých škol, které bylo zdůvodňováno údajnou neefektivitou a uzavřeností vůči požadavkům zaměstnavatelů a veřejnosti. Namísto akademických senátů, jejichž funkce by zůstala jen poradní, měly nově získat rozhodující postavení nevolené a shora jmenované univerzitní rady.

Vzdělávání, a to především ve své nejvyšší, univerzitní formě, nemůže být primárně prostředkem uspokojování plánů manažerů a kapitánů moderního hospodářství (a za nimi stojících stále mocnějších oligarchů), ale musí být nástrojem kultivace lidské bytosti, která, jak se bude v budoucnosti stále osudověji ukazovat (pokud nemá být zmařena), má vlastní hodnotu a důstojnost, jenž transcenduje potřeby technického a ekonomického rozvoje.

Pokud se ptáte na povahu faktorů, ovlivňujících chod univerzit a strukturu vzdělání, pak bohužel nejde často jen o vliv, ale o masivní ingerenci a snahu o manipulaci především ze strany trhu. Podle názoru jednoho z nejvýznamnějších sociologů a teoretiků společnosti Niklase Luhmanna by však na základě jím zformulované systémové teorie k něčemu takovému nemělo docházet, neboť řád (*Ordnung*) moderní společnosti nemá

hierarchický charakter (jak tomu bylo ve společnosti předmoderní). Naopak je funkcionálně diferencován a komponován z narůstajícího počtu uzavřených, autonomních, sebevytvářejících a seberegulujících subsystémů (*Teilsystem*), řízených určitým binárním kódem – jako je ekonomika, věda, zdravotnictví, právo, subsystémy vzdělání, médií apod. Principy, na nichž fungují, jsou do jiných systémů nepřenosné, a pokud by k nějaké zásadní ingerenci došlo, ohrozilo by to funkční fungování daného subsystému. Praxe však ukazuje, že Luhmannův koncept je spíše platónskou vidinou dokonalého stavu, nikoliv obrazem zakoušené společenské reality. Apoštol postmoderní filozofie J.-F. Lyotard ve svém vlivném spise *La Condition postmoderne* výstižně konstatuje, že oblast vědění a vzdělání je v postindustriální společnosti merkantilizována a její fungování má bytostně zbožní charakter. A tak je to dnes především trh (a v jeho službách některá média), který se agresivně snaží zaplavit a pohltit všechny sféry společnosti a života, což německý filozof Otfried Höffe výstižně nazval „ztrhnutím“ veškeré dosažitelné reality.

Je-li bytostná pluralita základem demokracie, pak bychom měli programově usilovat o zachování autonomie jednotlivých svébytných sfér společenského života. Pro fungování univerzitní sféry to znamená, že by o úrovni vzdělávání a vědění neměly primárně rozhodovat kvantitativní a ziskové ukazatele. Konkrétně to například znamená, že při hodnocení úrovně vědeckých aktivit by neměl být rozhodující počet a rozsah publikovaných studií a počet jejich citací v našich a zahraničních periodikách (nerozlišující spolehlivě mezi zmínkou podstatnou a marginální). Co se týká studentů, pak tzv. kreditový systém hodnocení často

decisive factors for the level of education and knowledge. Specifically this means that the standard of scientific activity should not be determined by the number and extent of published studies and how many citations they have in Czech and international journals (which fail to distinguish between a substantial or marginal mention). As far as the students are concerned, the credit system of evaluation often prevents students registering for optional lectures, which are paramount in terms of their field of interest, as the number of credits they gain at the end of the semester is more important for them.

I also believe that when deciding whether to accept a student onto a course or to a higher level of study, it is better to trust the admission interview than complex quantitative indicators from computer-assessed tests. The various ratings evaluations of universities also have little validity as the top places are held by those which maintain a large number of disciplines at an average level, despite the fact that the development of science might depend on an isolated discovery or new theory from a university which is otherwise of a below-average level in terms of the usual quantitative perspectives.

The uniqueness of science (and the related system of education) is also connected to addressing the relationship between basic and applied research and their level of support (principally financial). I will attempt to give a philosophical framework to my opinions on this issue. We often hear today that we are living in a post-fact and post-truth society, even though there are vigorous voices amongst philosophers which claim that the issue of the legitimacy of truth has not lost its relevance, in spite of the

fact that some philosophers say we are living in a post-metaphysical and post-ethical era. Basic research is intrinsically objectivizing in character and attempts, albeit based on certain cognitive and methodological conditionalities (examined by the philosophical theory of science), to discover the nature of the phenomena under investigation, which is none other than a specific way of dealing with the old and enduring question of the truth. Applied research does not address this issue because its orientation is subjectivist – it is not interested in the truth but in the most efficient service to the interests produced by society. By that I do not mean to belittle its often noble motives (e.g. in medicine), but basic research has to remain determining, otherwise there is the ontological danger – tragic in its consequences – of detaching mankind from reality (which also has other forms in modern society, e.g. in ongoing simulation).

**Throughout history, universities have often determined what constitutes the elite of society. In what sense does that happen today? Are universities in Central Europe formative and active?**

I would like to see them being even more active because the fate of democracy, which is so dear to us, depends on it. If we are witnessing various forms of its curtailment in neighbouring European countries, then the preservation of the spirit of free research and debate, particularly in those faculties dedicated to the spiritual and social sciences, should be one of the buttresses of Central European nations in the fight against all forms of autocracy and oligarchy. The academic community should also promote the teaching of social sciences

nevede studenty k tomu, aby si zapsali výběrové přednášky, jež jsou prvořadě z hlediska jejich oborového zájmu, nýbrž rozhodující je pro ně počet kreditních bodů, jež v závěru semestru získají. Domnívám se též, že pro rozhodnutí o přijetí na studium či zařazení do jeho vyšších stupňů lépe rozhodne přijímací rozhovor než komplex kvantitativních ukazatelů počítačově vyhodnocovaných testů. Omezenou platnost mají též různá ratingová hodnocení univerzit, neboť přední místa mohou získávat ty, jež drží značný počet oborů na průměrné úrovni, ačkoli pro vývoj vědy může mít klíčový význam ojedinělý objev či nová teorie, ač patričná univerzita jinak prokazuje z běžných kvantifikačních hledisek spíše podprůměrnou úroveň.

Se svébytností sféry vědy (a s ním souvisejícím systémem vzdělávání) souvisí i řešení vztahu základního a aplikovaného výzkumu a míry jejich podpory (především finanční). Pokusil bych se svůj názor na tuto problematiku poněkud filozoficky zarámovat. Slýcháme dnes, že žijeme v době postfaktické a postpravdivé, i když mezi filozofy zaznívají o to energičtější hlasy, že otázka po legitimitě pravdy navzdory tomu, že podle některých z nich žijeme v epoše postmetafyzické a postetické, neztratila svou relevanci. Základní výzkum má bytostně objektivizující charakter a snaží se, byť na základě určitých kognitivních a metodologických kondicionalit (jež zkoumá filozofická teorie vědy), zjistit, jaká je povaha zkoumaných fenoménů, což není nic jiného než osobitý způsob, jak řešit starou a trvalou otázku po pravdě. Aplikovaný výzkum tento problém neřeší, neboť jeho orientace je subjektivistická, nejde mu takřkajíc o pravdivost, ale o co nejefektivnější službu zájmům, produkovaným společností. Tím nijak

nesnižují jeho často ušlechtilé pohnutky (např. v oblasti medicíny), avšak základní výzkum musí zůstat určující, jinak hrozí ontologické nebezpečí – svých důsledcích tragického – odtržení člověka od reality (které má v moderní společnosti ovšem i jiné podoby, např. v pokračující simulakrizaci).

**Univerzity během dějin často určovaly, co vytváří příslušnou elitu společnosti. V jakém smyslu se to děje dnes? Jsou nyní univerzity ve střední Evropě formující a aktivní?**

Přál bych si, aby byly ještě aktivnější, neboť na tom záleží osud toho, co je nám tak drahé, totiž demokracie. Jsme-li v sousedních evropských zemích svědky různých forem jejího oklešťování, pak zachování ducha svobodného bádání a diskuse zvláště na těch fakultách, na jejichž půdě jsou pěstovány různé duchovní a společenské vědy, by mělo být jednou z opor středoevropských národů v boji proti všem formám autokratismu a oligarchismu. Akademická obec by se též měla více zasazovat o posilování výuky společenských věd na základních a (zvláště) středních školách a na rozšiřování a prohlubování úrovně jejich výuky, neboť jen takto se vytvářejí základy výchovy k uvědomělému občanství co nejširších vrstev, což je pro zdravý společenský vývoj důležitější než rozšiřování technopolitní výchovy. Je ostatně signifikantní, že někteří totalitářsky a populisticky orientovaní politikové se dnes ve světě vyslovují pro omezování rozpočtů pro katedry filozofie či sociologie nebo otevřeně přemýšlejí o jejich zrušení.

Kéž by v budoucnu ožila i původní idea univerzit jakožto živoucího a bratrského společenství studentů a učitelů,

at primary and secondary level, as well as the expansion and development of the standard of teaching, as it is only in this way that the foundations of an education for a conscious citizenship can be formed for the broadest strata, which is more important for the health of societal development than the expansion of technopolitical education. It is also significant that some totalitarian- and populist-orientated politicians are in favour of limiting the budgets for philosophy and sociology departments, or openly talk about closing them outright. I hope that in the future there will be a revival of the original idea of the university as a living, fraternal community of students and teachers, which could (especially thanks to their large number) potentially be used for activities in the defence of civic freedoms and democracy.

**We are obviously witnessing great changes in terms of technological achievements, social networks and intellectual transformations linked to the awareness of cultural unity. How are universities and colleges reacting to these challenges – in a conservative manner or, conversely, are they too accommodating? Is there a middle ground here?**

I think that our universities have been responding to these changes appropriately and their intensity could be moderated through greater cooperation on various levels (e.g. the regular exchange of information on strategies on how to face the aforementioned challenges).

**These changes not only affect the younger generation and students. The changes also affect the social role of teachers. The position of professors**

**aptly demonstrates this: they are an unquestionable authority within the Humboldtian model, where there is an emphasis on theory, and where they sometimes appear as eccentric figures. Today, professors are valued more as managers or experts in the flow of money, principally subsidies. Has the status of the professor been downgraded? Would it help to introduce so-called functional professorial posts or other measures?**

It depends on who the 'evaluator' is here. A managerially adept professor is valued first and foremost by the management of his institution and those colleagues who profit from the participation in the team he has organized. Perceptive students, however, are more appreciative of those values which are characteristic of the Humboldtian scholar. During my university career I have encountered several people who have managed to combine a high level of scientific work with successful management. However, I was also aware of how pressurized they were by these commitments and how much they looked forward to getting back to their research and teaching work. Perhaps it would help to set up special committees in universities which would oversee the managerial agenda and flow of money, thus enabling specialists to pursue their intensive scientific and research activities.

**Universities would no longer lack important characters of integrity. From your experience, who made the biggest impression on you and was a role model and authority?**

From my years at university I remember in particular the historians Robert Kvaček and Karel Durman, who at the start of the

kteřá by mohla být (zvláště pro jejich nezanedbatelný počet) mobilizačním potenciálem k aktivitám na obranu občanských svobod a demokracie.

**Zřejmě všichni pozorujeme velkou změnu, kteřá se týká technických vymožeností, sociálních sítí a mentálních změn týkajících se vědomí kulturní jednoty. Jak na tyto podněty univerzity a vysoké školy reagují – konzervativně, nebo naopak příliš vstřícně? Existuje v této oblasti střední cesta?**

Myslím, že naše univerzity reagují na ony změny s adekvátní vstřícností a že by jejich intenzitu mohly moderovat větší vzájemnou spoluprací na různých úrovních (např. pravidelnou výměnou informací o strategiích, jak výše zmíněným nárokům čelit).

**Změny se netýkají pouze mladších generací, studentů, ale i sociálních rolí pedagogů. Pěkně je to vidět na pozici profesora: v humboldtovském modelu jde o nezpochybnitelnou autoritu s důrazem na teorii, občas výstřední postavu. Dnes se cení profesor spíše jako manažer či znalec toků peněz, především dotací. Jedná se o degradaci profesorského stavu? Pomohlo by zavedení tzv. funkčních profesorských míst nebo jiné opatření?**

Jde o to, kdo je oním „oceňovatelem“. Manažersky schopného profesora si cení především vedení jeho instituce a ti kolegové, kteří profitují z účasti v týmu, který zorganizoval. Nároční studenti však více oceňují hodnoty, příznačné pro onoho „humboldtovského“ učence. Za své univerzitní praxe jsem poznal několik osobností, jež vysokou úroveň vědecké práce dovedly spojit s úspěšným

manažerstvím. Víím ovšem též, jak je toto jejich angažmá zatěžovalo a jak se těšili na dobu, kdy se budou moci opět plně věnovat jen své vědecké a učitelské práci. Možná, že by bylo prospěšné při jednotlivých vysokých školách zřídít speciální grémia, kteřá by potřebnou manažerskou agendu a toky peněz zajišťovala a umožnila tím intenzivní vědeckou a badatelskou aktivitu patřičného okruhu odborníků.

**Univerzity by nebyly univerzitami bez významných a charakterních osobností. Mohl byste uvést ze své zkušenosti někoho, kdo na vás nejvíce zapůsobil a byl vaším vzorem či autoritou?**

Z let vysokoškolských studií vzpomínám především na historiky Roberta Kvačka a Karla Durmana, kteří nám už počátkem šedesátých let představovali moderní světové dějiny bez ideologické indoktrinace a téměř nás šokovali pravdivým líčením takových dramatických politických událostí, jako byla například revoluce v Maďarsku v roce 1956. Zvláště významné bylo pro mě seznámení se s předními českými filozofy dvacátého století, kteří mohli vysokoškolsky působit jen krátce koncem šedesátých let. Jde především o J. L. Fischera, Jana Patočku a Roberta Kalivodu. Impozantní myšlenkový rozhled a sofistickované analýzy různých filozofických a vědeckých problémů jsem mohl obdivovat v rámci návštěv bytového semináře profesora Fischera v Olomouci v letech 1971–1972. Nezapomenutelným zážitkem byly pro mě i noblesní a zasvěcené výklady profesora Patočky za několika mých návštěv v jeho pražském bytě. Jednou, když jsme byli spolu sami, vyhověl mému přání a v několikahodinovém výkladu představil svůj vztah ke všem klíčovým moderním filozofickým proudům. Jasnozřivost jeho

1960s presented modern world history without any ideological indoctrination and startled us with their truthful accounts of dramatic political events such as the revolution in Hungary in 1956. Of special importance for me was meeting the foremost Czech philosophers of the 20<sup>th</sup> century who were only able to teach at university for a short period at the end of the 1960s. These were J. L. Fischer, Jan Patočka and Robert Kalivoda. I was able to admire the incredible intellectual depth and sophisticated analyses of different philosophical and academic issues at Professor Fischer's apartment seminars in Olomouc from 1971 to 1972. An unforgettable time for me was visiting Professor Patočka in his apartment in Prague and listening to his refined and erudite analyses. On one occasion when we were alone together, he indulged me by presenting his views on all of the key modern philosophical trends over several hours. The clarity of his interpretation seemed to spring from looking into the depths where ideas germinate and then form our lives. The greatest amount of time was spent in inspiring debates with Robert Kalivoda, who was a role model in terms of intellectual honesty and the impressiveness of his writings, which were always intellectually dense and concise. These three men were, in their different ways, examples of thinkers for whom philosophy was not an abstract academic affair but for whom public commitment was also required.

**How easy is it to transfer experience from abroad (even from as far away as the USA or Asia) to our Central European environment? Can you give us any examples of the successful or unsuccessful transfer of foreign models over the past thirty years? Have you come**

**across a university which could be an example for the Czech Republic in some fundamental respect?**

I'm not qualified to comment on the overall standard of universities abroad and compare them with ours, but I can at least mention the standard of philosophy teaching. In our universities the core of the Bachelor's course for this discipline is the history of philosophy from antiquity to the present day. However, in some Western countries, in particular the Anglo-Saxon ones, the history of philosophy has been minimalized (along with the teaching of basic classical Greek and Latin). The teaching concentrates more on the presentation of (unfortunately only selected) modern philosophical schools and currents. If a student has not sufficiently mastered the history of European philosophy, they will never be able to understand the nature of contemporary philosophy which has grown from this history. Several of our students who have studied abroad, especially in England and the United States, considered the teaching of philosophy there to be ineffective and their presentation of philosophy to be intellectually limiting. They thought that the teaching of philosophy in the Czech Republic was more designed for the development of critical thinking. They also complained about the fact that the teaching of philosophy in these countries often concentrated on one current of modern philosophy, usually analytical philosophy, which seemed to them to be a new form of dogmatism. The contemporary French philosopher Alain Badiou is correct in labelling it 'analytical ideology'. There have been attempts, however, for example in England, to use older intellectual traditions (e.g. triadic

výkladu jako by pramenila z pohledu do hlubin, z nichž ideje působí a formují náš život. Nejintenzivněji jsem se stýkal s Robertem Kalivodou, s nímž jsem strávil mnoho času v inspirujících debatách a který mi stál vzorem ideové poctivosti a působivosti svých textů, vždy myšlenkově hutných a koncizních. Všichni tito tři muži byli pro mě, každý svým způsobem, příkladem myslitelů, pro které se filozofie nestala odtažitou akademickou záležitostí a pro něž bylo patřičné společenské angažmá samozřejmostí.

**Do jaké míry lze podle Vás přenášet zahraniční zkušenosti (i zdaleka, z USA nebo Asie) do našeho středoevropského prostředí? Můžete uvést příklady úspěšného a méně úspěšného kulturního převedení některých zahraničních vzorů za posledních třicet let? Poznal jste nějakou univerzitu, která by mohla být pro české poměry příkladná, alespoň v nějakém zásadním ohledu?**

Nejsem kompetentní k vyjadřování se o celkové úrovni vysokých škol v zahraničí a jejich srovnávání s těmi našimi, ale zmínil bych se alespoň o úrovni výuky filozofie. Na našich univerzitách byla jádrem bakalářského studia tohoto oboru historie filozofie od antiky po současnost. V některých západních zemích, zvláště anglosaských, byly však dějiny filozofie minimalizovány (a osvojování základů klasické řečtiny a latiny). Výuka se pak o to více zaměřovala na prezentaci (bohužel jen vybraných) moderních filozofických škol a proudů. Student, který si dostatečně neosvojil dějiny evropské filozofie, nemůže nikdy pochopit povahu filozofie současnosti, jež z jejích dějin vyrůstá.

Řada našich studentů, kteří odcházeli na studijní pobyty zvláště do Anglie a Spojených států, považovala tamní

způsob výuky filozofie za neefektivní a vedoucí až k myšlenkové omezenosti. Kvalitu výuky u nás považovali za vhodnější příspěvek k tomu, k čemu má výuka filozofie přispívat především, tj. k utváření kritického myšlení. Stěžovali si též na skutečnost, že výuka filozofie v těchto zemích stojí navíc často jen na pěstování jednoho proudu moderní filozofie, především filozofie analytické, což na ně působilo jako nová forma dogmatismu. Ostatně ne neprávem mluví současný francouzský filozof Alain Badiou o analytické ideologii. V poslední době se ovšem například v Anglii objevuje energická snaha zapojit i starší myšlenkové tradice (např. triadické metafyziky) k řešení duchovních a společenských problémů postmoderny (viz např. dílo Johna Milbanka, který vede Centrum teologie a filozofie na univerzitě v Nottinghamu).

**Jedním z panujících trendů je značný zájem o vysokoškolské studium, což v našem prostředí zřejmě znamenalo snižování úrovně a kvality vzdělání i vědecké tvorby. Jste pro nějaké cesty z tohoto stavu (například snižování počtu přijímaných studentů, rozlišení univerzit na vědecké a spíše vzdělávací), nebo nepovažujete za vhodné se proti této univerzální společenské tendenci vzepřít?**

Na základě své třicetileté zkušenosti se domnívám, že přijímání stále většího počtu studentů, i když je z hlediska tzv. studentohodin pro univerzity finančně výhodné, nepřispívá k růstu kvality vzdělání, jehož úroveň v řadě oborů klesá již na středních školách. Nejsem též přesvědčen o eventuální výhodnosti rozdělení univerzit na vědecké a vzdělávací, neboť oba tyto faktory by na všech univerzitách měly být ve vyvážené



metaphysics) to examine spiritual and social issues in the postmodern age (e.g. the works of John Milbank who heads the Centre of Theology and Philosophy at Nottingham University).

**One prevailing trend is the level of interest in higher educational studies, which in the Czech Republic has evidently meant a reduction in the level and quality of education and academic work. Would you like to see a way out of this situation (for example, by lowering the number of students, differentiating universities between scientific and educational), or do you consider it inappropriate to resist this universal social trend?**

From my thirty-years' experience I would say that even though it is of financial benefit to universities, the admission of increasing numbers of students does not contribute towards an increase in the quality of teaching, the standard of which is already lagging behind for a number of subjects at secondary schools. Neither am I convinced that universities should be divided into scientific and educational as both these elements should be equally represented in our universities. Over time, so-called scientific universities could become just scientific institutes, they would lose their social significance and would merely supplement the already existing Czech Academy of Sciences. The teaching work in a given discipline is beneficial for the level of scientific work. I've had occasions when during my lectures I've found new arguments or better explanations for statements in my published works or texts which were about to be published.

**The modern era has witnessed the division of the humanities and the**

**sciences, which not only affects subject areas and methodology, but also, for example, the funding of science. In order to overcome the contradictions, there has been an emphasis on interdisciplinarity, which is a very intellectually demanding path. Do you think it is possible or even meaningful to overcome these modern problems?**

The answer to your question allows me to expand on what I have already said in reply to your first question. Interdisciplinarity is a current theme regarding how to implement the lofty idea of the university. If Masaryk was right when he said that specific ideas only survive and work if their original intention is preserved, then this is very fitting here. Universities should establish institutional platforms to coordinate interdisciplinary activities, which would be based on the specific set-up of individual universities. It's a topic which requires more space than we have here, so I'll just quickly mention my own interesting experiences. At the start of the 1990s, when we were all revelling in the first shoots of university freedom, it was Karel Floss who suggested bringing together a group of university teachers and academic officials from Olomouc University's philosophy, theology, natural sciences, medical and law faculties. Those who participated included prominent specialists from various scientific disciplines (in addition to the social sciences these included theoretical physics, genetics and internal medicine), who attempted to find a possible methodologically justified common ground of language on certain general themes. The strategy and methodology for this concept of interdisciplinarity was examined, for example, using the universalizing image of the human being based on views from

míře zastoupeny. Tzv. vědecké univerzity by se časem mohly stát jen vědeckými ústavy, ztratily by svou společenskou významnost a suplovaly by pak už jen existující ústavy české Akademie věd. Pedagogická činnost v daném oboru je pro úroveň vědecké práce přínosná, sám jsem nezřídka až při přednáškách našel nové argumenty nebo lepší vysvětlení pro svá tvrzení v různých mých publikovaných anebo teprve připravovaných odborných textech.

**V moderní době došlo k rozdělení humanitních a přírodovědeckých oborů, což se týká nejen oblastí zájmu a metodologie, ale také například financování vědy. O překonání rozporů se pokouší důrazy na interdisciplinaritu, což je intelektuálně velice náročná cesta. Kde vidíte možnosti v překonávání těchto moderních problémů – a vidíte je vůbec jako smysluplné?**

Odpověď na tuto Vaši otázku mi umožňuje navázat na to, co jsem řekl již v odpovědi na Váš úvodní dotaz. Zmíněnou interdisciplinaritu považuji za aktuální téma, jak v současnosti realizovat vznešenou ideu univerzity. Měl-li pravdu Masaryk, že určité ideje přežívají a působí jen tehdy, je-li zachována jejich původní intence, pak je to o to případnější. Na univerzitách by možná měly vznikat určité, patrně i institucionálně zakotvené platformy, které by umožňovaly a koordinovaly interdisciplinární aktivity, vycházející z osobitě skladby jednotlivých univerzit. Je to téma k delší rozpravě, na niž zde není místo, a tak jen několik slov o mé zajímavé osobní zkušenosti.

Počátkem devadesátých let, kdy jsme všichni intenzivně prožívali rozmach svobodného univerzitního života, se především iniciativou mého bratra

Karla Flosse začala scházet skupina univerzitních učitelů a akademických činovníků filozofické, teologické, přírodovědné, lékařské a právnické fakulty olomoucké univerzity, jejíž účastníci, mezi nimiž byli i významní specialisté jednotlivých vědních oborů (kromě společenských věd např. teoretické fyziky, genetiky, interní medicíny apod.), se snažili hledat metodologicky zdůvodněnou společnou řeč o určitých obecných tématech. Strategie a metodologie takto pojaté interdisciplinaritě byla zkoumána a řešena například na problému, jakým je univerzalizující obraz lidské bytosti na základě pohledů v našem shromáždění přítomných zástupců přírodních a společenských věd, filozofie a teologie.

Na katedře filozofie FF Univerzity Palackého v Olomouci jsme se snažili výsledky činnosti oné interdisciplinární platformy aplikovat ve výuce filozofické antropologie a filozofické etiky, a tak např. neuroložka V. Pěničková pro naše studenty přednášela o nejnovějších výzkumech mozku vzhledem k obrazu kognitivních a volních mohutností, jimiž člověk disponuje, a přední český genetik Karel Lenhart zase referoval o významu současné genetiky pro koncipování možného celkového antropologického konceptu (navíc provedl i zevrubnou kritiku známého spisu Richarda Dawkinse *Sobecký gen*). Určitou formu interdisciplinaritě jsme se snažili na naší katedře zakotvit i ve struktuře výuky, a tak byly v rámci bakalářského studia přednášeny základy psychologie a sociologie (a znalost těchto základů byla vyžadována i u závěrečné státní bakalářské zkoušky). Sumárně řečeno: programové pěstování různých forem interdisciplinaritě by mělo vyvažovat postupující specializaci a s ní i fragmentaci vědění a eliminovat jejich možné důsledky,

representatives from the natural and social sciences, philosophy and theology. At the department of philosophy at Palacký University in Olomouc we attempted to apply the results from these interdisciplinary platforms to the teaching of philosophical anthropology and philosophical ethics (for example, the neurologist V. Pěničková gave lectures to our students on the latest research into the brain in relation to the image of the cognitive and independent forces at a person's disposal, while the leading Czech geneticist K. Lenhart referred to the importance of contemporary genetics for establishing a possible overall anthropological concept, and who also provided a thorough critique of Richard Dawkins' famous work *The Selfish Gene*). We also attempted to introduce a certain form of interdisciplinarity into the structure of our department's teaching, resulting in the fundamentals of psychology and sociology being taught as part of the Bachelor's course (and a knowledge of these fundamentals was also required for the final Bachelor's exams). In short, the systematic introduction of different forms of interdisciplinarity should provide a balance to increasing specialization and the fragmentation of knowledge and thus guard against the possibility of a future developing into the proverbial Babylonian confusion of languages.

**Another example of a modern contradiction is the emphasis on individual careers via a university education rather than on the social role of universities and a common concern for cultural wealth. How can we combine these two functions that have been divided?**

The university teaching profession has never been, nor will be in the foreseeable future, a lucrative affair. For many professions it is about a calling rather than a commercial matter, which is the case in general for teaching, including at university. If your main motive for this lifelong career is not the creation of values (the development of knowledge and improving education, culture and civilization), then it is better not to set out on this path.

**Funding is an omnipresent element of contemporary education and is linked to state budgets, grant policies, national and international projects, subsidies from the European Union and so on. It is one of the most contentious issues in the Czech Republic and in many other Central European countries as there are no tuition fees and little in the way of sponsorship from wealthy graduates. How can change be brought about within such a one-sided system?**

I don't feel suitably qualified to answer your question on funding, so I would just note that when we hear from the mouths of politicians that education is the nation's greatest wealth, then the academic community (which in terms of the number of students and teachers represents a strong force in society) should systematically and uncompromisingly pressurize the government to finally fulfil its promises to increase the budget for science and education.

**As a member of the academic community of Brno's Masaryk University, I'd like to ask you which areas you view as the most promising for medium-sized Central Universities such as MU and where you see opportunities for development.**

jež mohou v budoucnosti skončit oním pověstným babylonským zmatením jazyků.

**Jiným příkladem moderního rozporu je důraz na individuální kariéru prostřednictvím vysokoškolského vzdělání proti společenské roli univerzit a společné péči o kulturní bohatství. Jak skloubit tyto nyní rozdělené funkce?**

Zaměstnání vysokoškolského učitele u nás nebylo (a asi ještě dlouho nebude) lukrativní záležitostí. Řada profesí je spíše posláním než komerční záležitostí, a tak je tomu i s učitelstvím vůbec, včetně onoho vysokoškolského. Není-li hlavním motivem této životní dráhy vytváření hodnot (rozvoj vědění a pozdvižení vzdělanosti, kultivovanosti a civilizovanosti), pak je lépe se na tuto životní dráhu vůbec nevydávat.

**Evergreenem současného školství jsou finance, což souvisí se státními rozpočty, grantovou politikou, národními i mezinárodními projekty, dotacemi z Evropské unie a podobně. V České republice a v řadě středoevropských zemí jde o jedno z nejsilnějších témat, neboť neexistuje financování prostřednictvím školného a sponzorská podpora, například od bohatých absolventů, je prozatím velmi slabá. Jak dosáhnout změny v tomto jednostranném systému?**

K fundované odpovědi na tuto otázku se necítím být dostatečně kompetentní, a tak bych jen poznamenal, že jestliže z úst vůdčích politiků často slycháváme, že vzdělanost je největším bohatstvím národa, pak by akademická obec, která – vzhledem k počtu učitelů a zvláště studentů – reprezentuje mocnou společenskou sílu, měla soustavně

a nekompromisně usilovat o to, aby vlády konečně splnily své sliby o navýšení rozpočtu na vědu a vzdělání.

**Jako člen akademické obce brněnské Masarykovy univerzity bych se rád na závěr zeptal, v jakých oblastech vidíte perspektivu středně velkých středoevropských univerzit jako je MU a v čem vidíte možnosti jejího rozvoje.**

V posledních desetiletích vidíme, jak různé formy globalizace mají echo ve zrodu a růstu různých forem regionality, které však někdy mají podobu xenofobního partikularismu včetně růstu nevráživého a agresivitu plodícího šovinismu. Na druhou stranu je však pěstování hodnotných národních kulturních tradic pro zachování pluralitnosti současné planetární civilizace nezbytné a působení menších, ale regionálně zakotvených univerzit by mohlo tomuto kýženému vývoji napomoci. V oboru, v němž působím, se projevilo navazování na regionální tradici například tím, že na katedře filozofie FF UP v Olomouci byla mezi předměty systémové filozofie zavedena metafyzika, čímž se mj. navazovalo na tradici olomouckého dominikánského řádového studia (*studium generale*).

**Jsmo v krizi, která silně zasáhla celou společnost včetně školství. Myslíte si, že tato koronavirová krize ovlivní univerzity a pokud ano, jakým způsobem?**

V souvislosti s koronavirovou krizí, která nám po všech stránkách na optimismu nepřidá, bych se zmínil o své osobní zkušenosti, která je svým způsobem pozitivní. V souvislosti s uzavřením vysokých škol jsem přešel na online výuku, a protože předmětem mých

In recent decades we have seen how different forms of globalization have their flipside in the establishment and development of various forms of regionalism, but which can sometimes take on the form of xenophobic particularism, including the growth of hostility and aggressive chauvinism. On the other hand, the promotion of the values of national cultural traditions is essential for the survival of the plurality of our planetary civilization and its minorities, and regionally based universities could help overcome this disparity. For example, in the discipline I work in, we have continued the regional tradition by introducing metaphysics to the philosophy subjects at the department of philosophy FA PU in Olomouc, thereby continuing in the tradition set out by the Dominican Order's studies (*studium generale*) in Olomouc.

**We are in a crisis which has had a tremendous impact on the whole of society and education. Do you think**

**the coronavirus crisis has affected universities, and if so, in what way?**

In connection to the coronavirus crisis, which leaves us with little optimism from any perspective, I would mention my own personal experience, which has been positive in a way. Because of the closure of the university I had to switch to online teaching, and as the subject of my specialist lectures was love and eroticism in history and contemporary philosophy, religion and literature, I decided to extend the circle to my friends and acquaintances. In the end, there were more non-students than students participating in the lectures. The topics from the lecture then spread to a much wider circle of people, who would then often carry on these themes in phone calls and emails. Therefore, thanks to the coronavirus crisis my lectures reached a much wider audience than if they had been confined to the lecture hall. Perhaps it is an opportunity to think about how to link more people to the lessons and thus reinforce the expansion of education.

speciálních přednášek byla problematika lásky a erotiky v historii a současnosti filozofie, náboženství a literatury, oznámil jsem možnost připojení širokému okruhu svých známých a přátel. Přednášek se tak nakonec často účastnil násobný počet posluchačů než samotných studentů, přednášené téma rezonovalo v mnohem širším okruhu

posluchačů a po přednáškách například i v návazných telefonátech či emailech. Díky koronavirové krizi tak mé přednášky zasáhly širší okruh posluchačů, než by tomu bylo ve školních škamnách. Možná je to příležitost k úvaze o tom, jak zapojovat do výuky i širší okruh zájemců a posilovat tak šíření vzdělanosti.

**Cílem knihy je promyslet v dialogu s významnými českými odborníky „ideu univerzity“ i její konkrétní moderní projevy v zahraničí i v České republice.**

**The aim of this book is to explore the 'idea of a university' and specific modern developments both abroad and in the Czech Republic through dialogues with prominent Czech academics.**

**Stanislav Balík**

**Petr Dvořák**

**Petr Fiala**

**Pavel Floss**

**Jiří Hanuš**

**Petr Horák**

**Jakub Jirsa**

**Jiří Lach**

**Jiří Macháček**

**Tomáš Machula**

**Dominik Munzar**

**Ivana Noble**

**Jan Sokol**

**Daniel Soukup**

**Kateřina Šimáčková**